

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการต้องการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านอาเซียนศึกษา เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาไปสู่ประชาคมอาเซียนและสากล จึงมีการเตรียมความพร้อมในด้านกรอบความคิด คือ แผนการศึกษาแห่งชาติ ที่จะมุ่งสร้างความตระหนักรู้ของคนไทยในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนของประชาคมอาเซียน พัฒนาสมรรถนะให้พร้อมจะอยู่ร่วมกันและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษา โดยให้มีการร่วมมือกันใน 3 ด้าน คือ (1) ด้านพัฒนาคุณภาพการศึกษา (2) การขยายโอกาสทางการศึกษา และ (3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริการและจัดการศึกษา โดยขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนด้วยการศึกษาและการสร้างความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียน ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ หลักสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมการเรียนรู้การสอนภาษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประเทศอาเซียน นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกับสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) กระทรวงการต่างประเทศ ด้วยการมอบทุนการศึกษาให้นักศึกษาในกลุ่มประเทศอาเซียนได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยของประเทศไทย (ชินวรณ์ บุญเกียรติ, 2553)

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีมีวิสัยทัศน์และพันธกิจสอดคล้องกับแผนการบริการและการจัดการศึกษาดังกล่าว คือ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นสถาบันชั้นนำแห่งการเรียนรู้ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและอาเซียน รวมถึงพันธกิจในการสร้างบัณฑิตที่มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากล มีคุณธรรมนำความรู้ คิดเป็น ทำเป็น และดำรงชีวิตบนพื้นฐานความพอเพียง ด้านการวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และผลงานสร้างสรรค์ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและอาเซียน ด้านบริการวิชาการ และเสริมสร้างความร่วมมือกับชุมชน สังคม ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และด้านการทำนุบำรุง ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2555)

ตั้งแต่ปีการศึกษา 2553 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้ร่วมมือกับสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) กระทรวงการต่างประเทศ มอบทุนการศึกษาของรัฐบาลไทยให้นักศึกษาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอย่างต่อเนื่อง จนถึงปีการศึกษา 2557 ทั้งหมด 6 รุ่น คือ รุ่นที่ 1 ปีการศึกษา 2553 ระดับมหาบัณฑิต จำนวน 9 คน และระดับดุษฎีบัณฑิต จำนวน 2 คน รุ่นที่ 2 ปีการศึกษา 2554 ระดับมหาบัณฑิต จำนวน 6 คน รุ่นที่ 3 ปีการศึกษา 2555 ระดับมหาบัณฑิต จำนวน 9 คน รุ่นที่ 4 ปีการศึกษา 2556 ระดับมหาบัณฑิต จำนวน 4 คน และรุ่นที่ 5 ปีการศึกษา 2557 ระดับมหาบัณฑิต จำนวน 3 คน

นอกจากนั้น ภายใต้โครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราชอาณาจักรกัมพูชาด้านการศึกษากองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานทุนการศึกษาให้นักศึกษาจากประเทศกัมพูชา ทั้งหมด 3 รุ่น คือ รุ่นที่ 1 ปีการศึกษา 2555 ระดับมหาบัณฑิต จำนวน 1 คน รุ่นที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ระดับมหาบัณฑิต จำนวน 2 คน และรุ่นที่ 3 ปีการศึกษา 2557 ระดับบัณฑิต จำนวน 1 คน และระดับมหาบัณฑิต จำนวน 2 คน (กาญจนา มะโนมัย, 2557)

เมื่อนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาได้เข้ามาศึกษาที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีแล้ว นักศึกษาเหล่านี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการติดต่อเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชาวไทย ทั้งในด้านการศึกษาไม่ว่าจะเป็นคณาจารย์ บุคลากร และเพื่อนนักศึกษา รวมถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน การติดต่อสื่อสารกับชาวไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ในวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกัน นักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม ซึ่งผู้ที่เข้าสู่วัฒนธรรมใหม่จะค่อยๆ ผ่านกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Intercultural adaptation process) ซึ่งมักจะเกิดปัญหาต่างๆ ทั้งเรื่องของความวิตกกังวล ความเครียด ความเหงา ความไม่แน่ใจในการสื่อสารกับคนวัฒนธรรมนั้นๆ รวมถึงสิ่งที่เรียกว่า “ความตระหนกทางวัฒนธรรม (Culture shock) มักเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน แต่บางครั้งเกิดขึ้นหลังจากเข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ได้สักพัก ความรู้สึกกังวลใจซึ่งเป็นผลมาจากการสูญเสียสัญลักษณ์บางอย่างที่คุ้นเคยในการติดต่อหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สัญลักษณ์เหล่านี้รวมถึงวิธีการปฏิบัติตนในบริบทต่างๆ มากมายในชีวิตประจำวัน เช่น การทักทาย การส่งงาน การซื้อของ การยอมรับหรือปฏิเสธคำเชื้อเชิญ เป็นต้น หรือสัญลักษณ์เหล่านี้อาจจะเป็นพวกคำพูด ท่าทาง สีหน้า ประเพณี บรรทัดฐาน สิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราได้รับมาตั้งแต่เกิดและเติบโตมากับมัน (เมตตา วิวัฒนากุล, 2548)

อย่างไรก็ตาม เมื่อนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาได้เข้ามาศึกษาที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และอยู่ในสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมของไทยแล้ว นักศึกษาเหล่านี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของไทยและพยายามปรับตัวให้เหมาะสม เพื่อเป้าหมายสำคัญของนักศึกษา คือ การสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิต มหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต

ดังนั้นการศึกษาเรื่องกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นอย่างไร และมีปัญหามากน้อยเพียงใด นักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาที่มีความคิดเห็นอย่างไรกับสังคมวัฒนธรรมไทย เพราะการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านอาเซียนศึกษา เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาไปสู่ประชาคมอาเซียน และสาถุณนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาในเรื่องนี้

นอกจากนั้น เมื่อผู้วิจัยได้สืบค้นงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หรือแหล่งข้อมูลต่างๆ แล้วยังพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชา หรือชาวลาวและชาวกัมพูชาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยยังมีไม่มากนัก รวมถึงเรื่องการตั้งสมมติฐานเรื่องปัญหาการปรับตัวนั้น ส่งผลให้นักศึกษาบางคนไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน หรือปัญหาการกลับบ้านก่อนครบกำหนด หรือการกลับคืนประเทศแม้อ่อนครบวาระ (Premature return) ซึ่งปัญหานี้มาจากวัฒนธรรมหรือไม่ และจะช่วยให้ให้นักศึกษาเหล่านี้สามารถปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ได้อย่างไร จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม องค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรม และแนวทางในการปรับตัวในวัฒนธรรมใหม่ของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชา ทั้งในระดับบัณฑิต มหาบัณฑิตและระดับดุษฎีบัณฑิต ที่ศึกษาอยู่ในคณะเกษตรศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะบริหารศาสตร์ และคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1.2 ปัญหานำวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นอย่างไร
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นอย่างไร
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรมใหม่ของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรมใหม่ของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม องค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรม และแนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรมใหม่ของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาที่กำลังศึกษาในระหว่างปีการศึกษา 2553-2557 ทั้งในระดับปริญญาบัณฑิต มหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิต จำนวนทั้งสิ้น 25 คน แบ่งออกเป็นนักศึกษาชาวลาว จำนวน 17 คน และนักศึกษาชาวกัมพูชา จำนวน 8 คน และ (2) กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาอีกจำนวน 5 คน รวมทั้งหมด 30 คน

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Intercultural Adaptation Process) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างการออกจากวัฒนธรรมเดิม (Deculturation) และการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมนั้น (Acculturation) ที่มีความต่อเนื่อง คือ เป็นกระบวนการที่ผู้เข้ามาอยู่ใหม่ได้รับกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อีกครั้งในวัฒนธรรมเจ้าบ้านเพื่อที่จะสามารถเข้ากันได้อย่างเหมาะสม

องค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรม ทั้ง 6 องค์ประกอบ คือ (1) ความสามารถทางการสื่อสารภายใต้วัฒนธรรมเจ้าบ้าน (2) การสื่อสารภายในสังคมของเจ้าบ้าน (3) การสื่อสารภายในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง (4) สิ่งแวดล้อม (5) พื้นฐาน/ลักษณะส่วนบุคคล สิ่งที่ดีตัวและเตรียมตัวไว้ล่วงหน้า และ (6) การเปลี่ยนรูประหว่างวัฒนธรรม

แนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรมใหม่ การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่นั้น มี 2 แนวทาง คือ การลดความไม่แน่ใจด้วยการเข้าใจวัฒนธรรมอื่น และการลดความวิตกกังวลใจด้วยการจัดการกับความเครียดและความกังวล

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ประโยชน์ทางวิชาการ

ผลการวิจัยนี้จะเป็นองค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาลาวและกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีวัตถุประสงค์ด้านการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม รวมถึงองค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรม และแนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรม

1.6.2 ประโยชน์ในการประยุกต์ใช้ทางวิชาชีพ

ก) สำหรับนักศึกษาลาวและกัมพูชา

ผลการวิจัยจะสามารถใช้เป็นข้อมูลความรู้ในเรื่องกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมและแนวทางในการปรับตัวในวัฒนธรรมใหม่ สำหรับนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาสำหรับมหาวิทยาลัยอื่นๆในประเทศไทย นักศึกษาประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอาเซียนที่มีความประสงค์ที่จะขอรับทุนการศึกษาเพื่อศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างๆของไทย รวมถึงเป็นประโยชน์ต่อเพื่อนนักศึกษาไทยในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่นักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และที่สำคัญ คือ การรู้เขารู้เรา เปิดรับความคิดเห็นของประเทศเพื่อนบ้านเพื่อพัฒนาไปสู่ประชาคมอาเซียนและสากล

ข) สำหรับอาจารย์ผู้สอน บุคลากรและมหาวิทยาลัย

ข้อมูลการวิจัยจะช่วยเป็นฐานข้อมูลที่แสดงถึงองค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรมซึ่งคณาจารย์ บุคลากร หน่วยงานวิเทศสัมพันธ์หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยดังกล่าว ทำการจัดอบรมปฐมนิเทศหรืออาจจะจัดฝึกอบรม (Training) ทางด้านวัฒนธรรม เพื่อให้มีนักศึกษาลาวและกัมพูชาที่มีความเข้าใจและเกิดการปรับตัวในทิศทางที่ก้าวหน้าขึ้นเมื่อเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ รวมถึงคณาจารย์ที่จะเข้าใจวัฒนธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ค) สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราชอาณาจักรกัมพูชาด้านการศึกษาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) กระทรวงการต่างประเทศ ในการคัดเลือกคุณสมบัติของผู้รับทุนการศึกษา โดยอาจจะมีการทดสอบความรู้และความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรม สังคม และสภาพแวดล้อมของประเทศไทยก่อนสมัครหรือสัมภาษณ์เพื่อขอรับทุนการศึกษา